

מראי מקומות - תענית

ב.

והציבור מתחילין להזכיר רק במנחה. אבל הרא"ש כ' דהעולם לא נהגו כן, וגם בדברי ר"א ור' יהושע לא מצינו שמחלקים בין היחיד והציבור. ומה דאי' בירושלמי דאסור ליחיד להזכיר עד שיזכיר ש"ץ בגשם קמא לצלותא, דלכאו' משמע כר' עמרם, ביאר הרא"ש דהכוונה היא רק דאסור ליחיד להקדים תפלתו לתפלת הציבור, דאפי' אם הוא חולה או אנוס אין להקדים תפלתו לתפלת הציבור, לפי שאסור להזכיר עד שיזכיר השליח צבור, אבל אם בא להתפלל והצבור התחילו להתפלל, יכול להתפלל ולהזכיר. וע' שו"ע (או"ח ק"ד, ב') דפסק דאסור להזכיר הגשם עד שיכריז הש"ץ, וכ' הרמ"א ד"א דקודם שמתחילין מוסף מכריז השמש משיב הרוח, וע' ביאור"ל שם שכ' שרוב האחרונים ביארו דעת המחבר כדעת הרמ"א והרא"ש, אבל יש שביארו בדעת המג"א דהמחבר ס"ל דאין להזכיר עד תפלת מנחה, אבל כ' דלדינא אין נפק"מ שהרי הרמ"א ודאי ס"ל דהכרזה מהני.

ה. איזו היא עבודה שהיא בלב הוא אומר זו תפלה

כ' הרמב"ם (תפלה א, א) דלמדנו מקרא זה דמצות עשה מן התורה להתפלל בכל יום, וכ"כ בספר המצוות (עשה ה'). אבל הרמב"ן (סו"מ שם) חולק וס"ל דאי"ז אלא אסמכתא, והמצוה להתפלל מדרבנן היא. אולם ע' ערוך השלחן (או"ח פט, ד) דכ' בשם הריטב"א דאפי' להרמב"ן אין הכוונה דעיקר חיובו מדרבנן ומן התורה ליכא חיוב כלל להתפלל, דאי"ז סברא כלל, אלא כוונת הרמב"ן היא דאין זה נחשב במנין המצוות.

ו. אמר ר' יוחנן ג' מפתחות בידו של הקב"ה וכו' אף מפתח של פרנסה

הק' הפרשת דרכים (כ"א), הא אי' בב"מ (פ"ז) דכיון דאברהם נתן לחם למלאכים בעצמו, לכן הקב"ה נתן לכלל ישראל מן בעצמו, דכתיב הנני ממטיר לכם לחם מן השמים. ומשמע, דאם לא הי' אברהם עושה כן, לא הי' הקב"ה דוקא עושה כן בעצמו, ולמה, הרי מפתח של פרנסה נמצא רק ביד ד'. ותי' הבנין ציון (בהקדמתו) דכוונת הגמ' בסוגיין דמפתח של פרנסה הוא רק ביד ד' היינו דוקא פרנסה שבאה ע"י גשמים, וכמו דס"ל לר' יוחנן דגשמים היינו פרנסה, אבל שאר אופנים של פרנסה אין המפתח להם דוקא ביד ד'. (אבל לכאו' יש ליישב קו' הפר"ד בפשיטות, דבין לפרש"י דכוונת ר' יוחנן הוא רק דאין הקב"ה מוסר כל המפתחות ביחד, בין לתוס' דכוונת ר' יוחנן הוא רק דאין הקב"ה מוסר מפתח א' לשום אדם לעולם, ממ"נ שייך שיהי' המפתח של פרנסה ביד אחר, וע"ז הביטח להם הקב"ה דכיון דאברהם בעצמו עשה כן, א"כ גם הוא יתן לבניו בעצמו.)

א. הא דמס' תענית מסודר אחר ראש השנה

כ' הרמב"ם (הובא בתחילת פירושו) דכשהשלים דברו על המועדים האמורים בתורה, חזר לדבר על זמני התעניות הנזכרים בספרי הנבואה, והם הצומות שתקנו הנביאים, וסידר אח"כ ענין התענית. (ולכאו' הי' שייך לומר ע"פ מה דאי' בגמ' דנקט מאימתי אידי דתנא ובחג נידונין על המים, וע"ז קאי שאלת המשנה "מאימתי", וא"כ י"ל דה"ה לענין הא דסידר המס' כאן.)

ב. גבורות גשמים

הק' החשק שלמה, למה אמרי' מוריד הגשם בהזכרה, ושאלה שואלין ותן טל ומטר, ובפרט דהפסוק דאנו לומדין ממנו דהגשם יורד בגבורה הוא 'הנותן מטר על פני חוצות' ולא גשם, וגם הא דצריך להזכיר בשמו"ע לומדים מקרא ד'ונתתי מטר ארצכם' וכו'. וכ', דאפשר דמה שאנו אומרים מטר בשאלה הוא משום דאנו שואלין מטר "לברכה", וברוב הפעמים כתיב לשון מטר כשיורד לברכה. אבל בהזכרה, דאנו צריכים להזכיר גבורותיו של הקב"ה, אז עדיף לומר לשון מוריד הגשם, משום דגשם הוא שם כולל לכל מיני גשמים.

ג. הואיל ואין הגשמים אלא סימן קללה בחג

הק' הריטב"א (בעמוד ב'), דלכאו' מבואר מכאן דלא כשי' ר' אפרים דס"ל דמה דגשמים סימן קללה בחג הוא רק בלילה ראשונה, אבל בשאר ימי החג אינם סימן קללה, דאל"כ למה לא ס"ל לר' יהושע דיכול להזכיר גשמים מיד ביום ראשון בשחרית. ודחה דאולי אף לר' אפרים הגשמים אינם לא סימן ברכה ולא סימן קללה בחג, וכיון דלאו סימן ברכה בחג הם, אין להזכירם. אבל לכאו' אי"ז יישוב אלא לגירסת הריטב"א דגרס דהואיל ואין גשמים סימן ברכה בחג למה הוא מזכיר, וממילא רק אם הם סימן ברכה יש להזכירם, ולכן שייך שפיר לתרץ דגם בשאר ימי החג הם אינם סימן ברכה אף לר' אפרים, וא"כ שפיר אין להזכירם. אבל לגירסתנו צ"ע, דסכ"ס אינם סימן קללה, וא"כ למה אין מזכירים מיד. וע' מאירי שכ' דאפי' לגירסתנו י"ל דר' יהושע הק' לר' אליעזר לשיטתו, דס"ל דחייב אדם לאכול י"ד סעודות בסוכה, וא"כ לדידי' הסימן קללה הוא מסתמא כל החג, או אפי' לדידן לענין שינה, דאדם צריך לישן בסוכה, וא"כ אם אינו יכול לעשות כן משום הגשמים הרי הוא סימן קללה אף לר' אפרים.

ד. העובר לפני התיבה... האחרון מזכיר

הרא"ש (סי' ב') הביא מר' עמרם שדייק מלשון המשנה דרק העובר לפני התיבה מזכיר גשמים במוסף של שמיני עצרת,